

Վայոց ձոր մարզի Եղեգնաձորի Հովհաննես Հովհաննիսյանի անվան
թիվ 2 հիմնական դպրոց

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԼՔ

Թեմա՝ Դերային խաղերի կիրառումը օտար լեզուների դասավանդման
գործում

Ուսուցիչ՝ Անուշ Առաքելյան

Ղեկավար՝ Անի Հարությունյան
Անժելա Մինասյան

Եղեգնաձոր 2023

Բովանդակություն

Ներածություն-----	3-4
Դերային խաղերի կիրառումը օտար լեզուների դասավանդման գործում-----	5-7
Խաղալիքի դերը երեխայի զարգացման գործ: Խաղը որպես հոգեբանական պաշտպանություն-- -----	8-11
Դերախաղի նշանակությունը երեխայի զարգացման գործում.	
Երեխան որպես հերոս -----	12-14
Դերային խաղը՝ որպես ուսուցման մեթոդ:	
Դերային խաղի նպատակները-----	15-16
Դերային խաղի փուլերը, տեսակները-----	17-24
Դերախաղի նշանակությունը կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների համար-----	25-27
Եզրակացություն-----	28
Օգտագործված նյութերի ցանկը-----	29

Ներածություն

<<Երեխան, որը չի խաղում, երեխա չէ, իսկ մեծահասակը, որը չի խաղում, կորցրել է այն երեխային, որն ապրում էր իր մեջ>>:

Պարլո Ներուդա

Ժամանակակից աշխարհում աճում է օտար լեզուներ սովորելու հետաքրքրությունը: Ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդների ներդրումը, որը կրթության պետական կրթական ստանդարտի պահանջներից է, շատ խոստումնալից է՝ իրականացնելու դասերի տեսքով:

Թեմայի արդիականությունը: Ժամանակակից դպրոցում օտար լեզվի կրթության կարևոր նպատակներից է սովորողի խոսակցական և գրավոր հմտությունների ձևավորումը: Այս հմտությունների և կարողությունների ձևավորմանը մեծապես նպաստում են ուսումնական խաղերը:

Դերախաղերը/սիմուլյացիաները օտար լեզվի ուսուցման չափազանց արժեքավոր մեթոդ են, նրանք խրախուսում են մտածողությունը և ստեղծագործական գործունեությունը, թույլ են տալիս սովորողներին զարգացնել խոսքի հմտություններ և գործնականում կիրառել օտար լեզուն իրական կյանքին հնարավորինս մոտ միջավայրում:

Դերային խաղերի մեթոդը հիմնականում կապված է միջմշակութային հաղորդակցության հաճախակի կրկնվող իրավիճակների վերստեղծման հետ, երբ առաջարկվող դերերը ճանաչվում են և հետո փոխվում, երբ դրանք խաղում են: Այս մեթոդը ընդլայնում է երևակայության տարածությունը, ինչի արդյունքում ավելի արդյունավետ է զարգանում այլ լեզվական մշակույթի նորմերը ընկալելու կարողությունը:

Ելնելով իրենց տարիքային հոգեֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններից՝ աշակերտները միշտ հետաքրքրված են խաղերով կամ խաղային իրադրություններով, քանի որ վերջիններս ուսուցումը դարձնում են ավելի հետաքրքրաշարժ և ստեղծագործական:

Ուսուցման գործընթացն առավել արդյունավետ կազմակերպելու համար առանձնակի նշանակություն ունի ուսուցման նպատակին ծառայող ճիշտ մեթոդի կամ մեթոդական հնարի ընտրությունը:

Օտար լեզուների և հատկապես անգլերեն լեզվի ուսուցման հիմնական նպատակը հաղորդակցական հմտությունների ձևավորումն է:

Աշխատանքի նպատակն է խաղային մեթոդների միջոցով նպաստել սովորողների կարողությունների զարգացմանը օտար լեզվի դասընթացում:

Տվյալ աշխատանքի նպատակներից բխող խնդիրներն են՝

1. Ուսումնասիրել խաղային տեխնոլոգիաների հայեցակարգը:
2. Ուսումնասիրել օտար լեզուների ուսուցման մեթոդիկան:

Օտար լեզուների ուսուցման ընթացքում հաղորդակցական հմտություններ ձևավորելու և օտար լեզուների գործնական կիրառման համար աներկբայելի նշանակություն ունեն հատկապես դերային խաղերը:

<< Ասա ինձ և ես կմոռանամ, ցույց տուր ինձ, և ես կհիշեմ, մասնակից դարձրու, և ես կսովորեմ:>> չինական այս ասացվածքը լավագույնս է արտացոլում կրթության արդյունավետ իրականացման հիմնական հաղթաթուղթը: Իսկ դերային խաղում աշակերտի մասնակցությունն առավելագույնն է:

Այս թեմայի շրջանակներում *անդրադառնալու ենք դերային խաղերի նպատակներին, առավելություններին՝ որպես օտար լեզվի ուսուցման մեթոդ, դերային խաղերի փուլերին, տեսակներին և ներկայացնելու ենք դերային խաղեր, որոնք կիրառվել են մեր կողմից օտար լեզվի դասերին:*

1. Դերային խաղերի կիրառումը օտար լեզուների դասավանդման գործում

Տարբեր լեզուներով «խաղ» տերմինը համապատասխանում է կատակ և ծիծաղ, թեթևություն և հաճույք հասկացություններին և ցույց է տալիս այս գործընթացի կապը դրական հույզերի հետ: Խաղը հատուկ կազմակերպված գործունեություն է, որը պահանջում է հուզական և մտավոր ուժի լարվածություն: Խաղը միշտ որոշում է կայացնում՝ ի՞նչ անել, ի՞նչ ասել: Այս հարցերը լուծելու ցանկությունը սրում է խաղացողների մտավոր ակտիվությունը: Այս գործունեության մեջ կան հարուստ ուսուցման հնարավորություններ: Երեխաների համար խաղը հիմնականում հետաքրքիր գործունեություն է: Խաղում բոլորը հավասար են: Դա իրագործելի է նույնիսկ ամենաթույլ սովորողների համար: Հավասարության զգացում, խանդավառության և ուրախության մթնոլորտ, առաջադրանքների իրագործելիության զգացում. այս ամենը երեխաներին հնարավորություն է տալիս հաղթահարել ամաչկոտությունը, որը խանգարում է նրանց ազատորեն օգտագործել օտար լեզվի բառերը խոսքում և ունի բարենպաստ ազդեցություն ուսուցման արդյունքների վրա:

Խաղը փոքր իրավիճակ է, որի կառուցումը հիշեցնում է դրամատիկ ստեղծագործություն՝ իր սյուժեով, կոնֆլիկտով և կերպարներով: Խաղի ընթացքում իրավիճակը խաղում են մի քանի անգամ և ամեն անգամ նոր տարբերակով: Բայց միևնույն ժամանակ խաղի իրավիճակը իրական կյանքի իրավիճակն է: Չնայած խաղի հստակ պայմաններին և օգտագործվող լեզվական սահմանափակ նյութին՝ դրանում միշտ կա զարմանքի տարր: Լսելով անսպասելի հարց՝ երեխան անմիջապես սկսում է մտածել, թե ինչպես պատասխանել դրան: Հետեւաբար խաղին բնորոշ է խոսքի ինքնաբուխությունը, խոսքի հաղորդակցությունը, որը ներառում է ոչ միայն բուն խոսքը, այլև ժեստերը, դեմքի արտահայտությունները և այլն: Դերային խաղը իրավիճակային-վարիատիվ վարժություն է, որտեղ հնարավորություն է ստեղծվում խոսքի նմուշի կրկնություն այնպիսի պայմաններում, որոնք հնարավորինս մոտ են իրական խոսքային հաղորդակցությանը:

Դերային խաղի կառուցվածքում ընդունված է առանձնացնել հետևյալ բաղադրիչները՝ դերեր, սկզբնական իրավիճակ, դերախաղային գործողություններ:

Առաջին բաղադրիչը դերերն են: Դերերը, որոնք ուսանողները կատարում են դասարանում, կարող են լինել սոցիալական և միջանձնային: Դերերի ընտրությունը պետք է իրականացվի այնպես, որ դպրոցականների մոտ ձևավորվի ակտիվ կյանքի դիրք, անհատի լավագույն մարդկային որակները՝ կոլեկտիվիզմի զգացում և փոխօգնություն:

Դերախաղի երկրորդ բաղադրիչն է նախնական իրավիճակը, որը գործում է որպես դրա կազմակերպման միջոց: Իրավիճակ հասկացության սահմանումների ողջ բազմազանությամբ մենք ելնում ենք նրանից, որ իրավիճակ ստեղծելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել ինչպես իրականության հանգամանքները, այնպես էլ հաղորդակցողների հարաբերությունները: Ուսումնական խոսքի իրավիճակը կառուցողական հիմք է դերային խաղերի համար: Հաղորդակցության մոդելավորումը, որպես դերային խաղի ամենակարևոր բաղադրիչ, ուսանողներին դնում է «առաջարկվող հանգամանքներում». հանդես գալով որպես խոսքի գործունեության խթան՝ այն խրախուսում է դպրոցականներին հաղորդակցվել, այսինքն՝ «սկսում» դերախաղի մեխանիզմը:

Դերախաղի երրորդ բաղադրիչն է դերային գործողությունները. սովորողները կատարում են որոշակի դեր խաղալիս: Դերախաղային գործողությունները՝ որպես խաղային գործողություններ, օրգանապես կապված են դերի հետ՝ դերային խաղերի հիմնական բաղադրիչի հետ և կազմում են խաղի զարգացած ձևի հիմնական, հետագա անբաժանելի միավորը: Դրանք ներառում են բանավոր և ոչ խոսքային գործողություններ:

Օտար լեզուների դասաժամերին, կախված սովորողի տարիքից, հնարավոր են դերախաղի հետևյալ ձևերը.

տարրական դպրոցական տարիք - հեքիաթային բովանդակության դերային խաղ:
Դերային խաղերում օգտագործվում են լուսանկարների պլաններ, գրքեր և

ամսագրեր, նկարագարդումներ, կենցաղային իրեր, հագուստի հավաքածուով տիկնիկ, խաղալիքներ: Բանավոր հաղորդակցության թեմաները ներառում են խոսակցություն ընտանիքի անդամների, մասնագիտությունների, շրջապատող աշխարհի երևույթների և առարկաների, հագուստի, առօրյայի և այլնի մասին: Աշակերտները պատրաստակամորեն ընդունում են երևակայական խաղային իրավիճակը, անիրական, հեքիաթային կամ ֆանտաստիկ սյուժե, խաղում են դիմակներով, զգեստներով հետաքրքրությամբ՝ կախված իրենց քայլվածքից, ժեստերից, ձայնի տեմբրից:

Ի լրումն խաղային հաղորդակցության ձևերի, որոնք համապատասխանում են սովորողների տարիքային որոշակի հատկանիշներին և նրանց առաջատար գործունեությանը որոշակի տարիքային փուլում, ամենօրյա բովանդակության դերային խաղերը կարող են օգտագործվել երիտասարդ, միջին և մեծ տարիքի սովորողների հետ օտար լեզուների դասերին: Դրանք նախատեսված են խոսքի էթիկետի նորմերի ձևավորման, վարքագծի մշակույթ դաստիարակելու համար: Դպրոցականները սովորում են ճիշտ ողջունել միմյանց և մեծերին, դիմել զրուցակցին, երախտագիտություն հայտնել, ներողություն խնդրել և այլն: Դերային խաղերը կարող են արդյունավետորեն կիրառվել տարբեր տարիքի սովորողների հետ դասերին, ինչը հնարավորություն է տալիս առավել արդյունավետ լուծել ուսումնական, կրթական առաջադրանքները:

2. Խաղալիքի դերը երեխայի զարգացման գործում:

Խաղը որպես հոգեբանական պաշտպանություն

Մեծ հրաշք է, երբ երեխան խաղում կամ շփվում է տիկնիկի հետ, երեխան հարցեր է առաջադրում, տալիս է տիկնիկին իբրև թե այդ հարցերը տիկնիկից է լսում ու ինքն էլ սկսում է պատասխանել իր տված հարցին: Այսպիսով, տիկնիկի միջոցով շատ բարդ ու համակողմանի վերլուծություններ են տեղի ունենում երեխայի գիտակցության ու հոգեբանության մեջ: Տիկնիկը երեխայի համար դառնում է կյանքի հետ շփվելու, շատ հարցերի պատասխանները այդ շփման միջոցով գտնելու միջոց: Այնպես որ, այն ծնողները, որոնք իրենց երեխաներին հաճախ են տանում տիկնիկային թատրոն, նախ ազատվում են երեխաների բարձրացրած շատ հարցերի պատասխանները տալուց, միաժամանակ օգնելով հետագա կյանքում ինքնուրույն հաղթահարել շատ խոչընդոտներ: Տիկնիկայինում դաստիարակված երեխան փառավոր պատկերացումներ ունի, հավատ ունի իր գործի նկատմամբ և գիտի, որ իր կողքին կան իր նման մտածող այլ երեխաներ: Տիկնիկները հայելի են, նրանց միջոցով երեխան ցուցադրում է իրեն շրջապատող մարդկանց վարքը: Դերախաղի արդյունքը ավելի ակնհայտ կլինի, եթե դերախաղը լինի կենդանի՝ երեխայի խաղալիքը (օրինակ՝ շունը, ձին, արջուկը...) նրա համար կենդանի են, շնչավոր, երեխան խոսում է, հարցեր տալիս, պատասխանում, ապրում նրանց հետ: Խաղը որպես հոգեբանական պաշտպանություն Դերային խաղերը երեխայի հոգեկանի զարգացման մեջ զբաղեցնում է կարևոր տեղ: Փոխարինող առարկաները զբաղեցնում են առաջին աստիճանը սիմվոլների հասկացման գործում: Չե որ ոչ ոք թույլ չի տա երեխային իրական արդուկի կամ մուրճի հետ խաղալ: Յուրաքանչյուր երեխայի ամենաբաղձալի ցանկությունն է տիրանալ անհասանելի

իրերին: Այդ իսկ պատճառով մանկական ֆանտազիայում մուրճ է դառնում սովորական մատիտը: Դերային խաղում զարգանում է կամաձին վարքը: Երեխայի մոտ զարգանում է կամաձին ուշադրություն և կամաձին հիշողություն: Հիմնվելով ստացած տեղեկության վրա, նա փողարինող առարկան 7 օժտում է այն հատկանիշներով, որոնք առավել շատ են նրան հետաքրքրում: Մանկական հոգեբաները նշում են, որ ստեղծագործական ընդունակությունները ուժեղ զարգացած են այն երեխաների մոտ, ովքեր ունեն քիչ խաղալիքներ և ավելի շատ խաղում են քարերով, կամ կենցաղային առարկաներով: Իր երևակայության մեջ հասարակ առարկային տալով տարբեր գործառույթներ երեխաներ սովորում են գնահատել առարկան բոլոր կողմերից: Հետագայում նման երեխաները իրադարձությանը նայում են դիտորդի տեսանկյունից և հասկանում այլոց տեսակետները: Դերային խաղերը հասարակության հետ պրոեկտման վերաբերմունք են: Հասակակիցների դերային խաղերը օգնում են կառուցել հարաբերություններ ընկերների հետ, պաշտպանել սեփական հետաքրքրությունները և հաշվի առնել այլ մարդկանց ցանկությունները: Խաղի մեջ փոքրիկը ձեռք է բերում հմտություններ, որոնք պետք կգան ուսումնական գործընթացում: Ինչքան երեխայի հայացքներն են փոխվում, այնքան էլ փոխվում է խաղի սյուժեն: Երեխաների համար դերային խաղերն ունեն ավանդական սյուժետ՝ խանութ, հիվանդանոց, դպրոց: Նման խաղեր խաղում են բոլոր սերունդները՝ ավելացնելով նրանց տարբեր բովանդակություններ: Խաղի բովանդակության վերաբերմունքը փոխանցվում է մասնակիցներին: Մի <> կզայրանա ընտանիքի վրա բարձր ձայնով, մյուսը երգեր կերգի և գրքեր կկարդա : Մարդկանց հարաբերությունները իրար նկատմամբ շատ են հուզում երեխաներին: Դերային խաղի մեջ փորձելով կրկնել այն ամենը ինչ նրանք տեսել և լսել են՝ երեխաները իրենց վրա են վերցնում այս կամ այն ոճը: Ինչքան մեծանում է երեխան, այնքան բարդ էն դառնում դերային խաղերը: Ի հայտ են

գալիս կանոններ, որոնց հարկավոր է հետևել: 6-7 տարեկան երեխաները կպնդեն խաղը անցկացնել իրենց ձևով՝ մտնելով կոնֆլիկտի մեջ և ստանալով իրավունք խաղալ գլխավոր դերը<> կամ <>: Մեծանալով, ավագ նախադպրոցակաները սովորում են պայմանավորվել և պլանավորել խաղը, ընդ որում երեխաները լավ են ընկալում նոր դերերը, բայց ոչ դրանց ստեղծումը: 8 Նրանք վերցնում են միայն խաղի այն ձևերը որոնք ցույց են տվել նրանց ընկերները կամ մեծահասակները: Ոչ բոլոր երեխաները հակվածություն ունեն դեպի դերային խաղ: Ամաչկոտ, քաշվող փոքրիկները հաճախ նախընտրում են սպորտային խաղեր, կամ մենակություն համակարգչի դիմաց: Չի կարելի թերագնահատել դերային խաղերի ներդրումը երեխայի զարգացման գործում: Եթե երեխան ամաչկոտ է, կարելի է երեխային գրավել դեպի խաղը՝ այն վերածելով թաթերական ներկայացման: Կախարդական հեքիաթները, որոնք սիրում են երեխաները, կօգնեն պատրաստել վարքի ճիշտ հմտությունների, յուրաքանչյուր տնային աշխատանք կարելի է ուղեկցել խաղով: Երեխային խաղի մեջ ներգրավելուն միտված այդ բոլոր միջոցներն ունեն մեկ նպատակ՝ դաստիարակել ներդաշնակ զարգացած, հաջողված անձնավորություն: Երեխան խաղում է մի շարք զգացմունքների համապատասխան:Դերախաղը հարստացնում է երեխայի զգացմունքները և զգայարանները:Երեխան կարող է հիշել ամիսներ առաջ տեղի ունեցած հաճելի մի իրադարձություն և խաղալ այդ իրավիճակը տիկնիկի հետ: Դերախաղ կարող են կազմակերպել չափահաս երեխաները փոքրերի հետ, սա ունի դրական ուղղվածություն, երբ,կազմակերպելով դերախաղ, չափահաս երեխաները կարող են փոխանցել իրենց “առաջնորդի” վարքը փոքրին:Երեխաները պետք է խաղան իրենց հասակակիցների հետ, այլապես կմեծանան բարդույթավորված, սեփական կարծիքից զուրկ, ագրեսիվ: Դերախաղը ծանոթանալու, շփվելու, ընկերանալու միջոց է:

3. Դերախաղի նշանակությունը երեխայի զարգացման գործում. Երեխան որպես հերոս

Սա ձեռք բերած գիտելիքների կամ փորձի հարստացման միջոց է: Կատարելով որևէ դեր՝ երեխան ձգտում է՝ ըստ համապատասխան իրավիճակի դրսևորել այն և հասցնել ավարտին: Դերախաղը մասնակիցներին հնարավորություն է տալիս բացահայտել իրենց ընդունակությունները: Անհրաժեշտ է ընտրել խաղի համար բազմաբովանդակ և հետաքրքրաշարժ թեմա՝ Այդ կերպ հնարավոր է լինում իրականացնել տարբեր դերեր: Այստեղ կարեվորվում են համապատասխան մթնոլորտի ստեղծում և մասնակիցների անկաշկանդ վարքագծի ապահովումը: Դերախաղերը կարող են ունենալ հստակ կառուցվածք կամ լինել ազատ: Այն օգտակար է երբ փորձում են ցույց տալ, որ նույն թեմայի շուրջ տարբեր մարդիկ տարբեր կառուցվածք ունեն: Դերախաղի գրագետ իրականացումն անգնահատելի օգուտ է բերում մասնակիցներին: Դրանք ցանկալի է անցկացնել պարապմունքի մեջտեղում: Մեթոդը պետք է կիրառել շատ զգույշ: Ցանկալի է, որ խմբերը լինեն փոքր: Եթե մի խումբը խաղում է մյուս լինում է դիտորդ: Դերախաղը մասնակիցներին հնարավորություն է տալիս հասկանալ, թե ինչպես են իրենց զգում այլ մարդիկ, երբ առնչվում են ինչ-ինչ իրավիճակների հետ: Դերային խաղը երեխայի համար սիրելի, զվարճալի, հետաքրքիր խաղ է, որը զարգացնում է նրա խոսքը, ստեղծագործական ունակությունները, ինքնուրույնությունը, խմբով խաղալու աշխատելու հմտությունները: Դերախաղի էական նշանակությունը այն է, որ երեխան հայտնվում է ուրիշ մարդու դիրքում և կարծես աշխարհին նայում է այն մեծահասակի տեսանկյունից, որի դերը կատարում է: Երեխայի երևակայությունը զարգանում է հատկապես ստեղծագործական, դերային խաղերի միջոցով: Երեխան հավատում է իր հորինած

կերպարին: Նա ոչ միայն հավատում է, այլև ինքն է կատարում այդ դերերը: Մտնելով կերպարի մեջ՝ երեխան դառնում է նա, ում ընդօրինակում է: Դերախաղը հիմնականում խմբային է, մասնակցում են մի քանի երեխաներ, որոնցից յուրաքանչյուրը կատարում է իր դերը: Այսպես խաղում ձևավորվում են երկար, շղթայաձև փոխկապակցված խաղային խմբեր, օրինակ՝ աշխատում է 10 հիվանդանոցային համալիրը, բժիշկները գնում են հիվանդներին, վիրաբույժը վիրահատում է ատամնաբույժը բուժում է ատամները, շտապօգնության մեքենան հրդեհից այրվածներին հասցնում է հիվանդանոց, հիվանդանոցի կողքին այրվում է բնակելի շենք, այնտեղ են շտապում հրշեջ մեքենաները և այլն: Դերային խաղերը ժամանցային բնույթի խաղեր են, դրամատիկ գործողության տեսակ, որի մասնակիցները գործում են ընտրված դերերի շրջանակներում, ղեկավարվում են ընտրված դերի միջավայրի տրամաբանությամբ և գործում են արդեն եղած սյուժեով, կամ հենց իրենք են ստեղծում սյուժեն: Հաջող է ստացվել խաղը թե ոչ, որոշվում է խաղացողի խաղի՝ ընդունված կանոններին համապատասխանությամբ: Կանոնների շրջանակներում խաղացողները հանգիստ կարող են իմպրովիզ անել, որը կբերի իրենց կամ իրենց թիմի հաղթանակին: Այսպիսով դերային խաղն իրենից ներկայացնում է մեկ կամ մի խումբ անձանց կողմից որոշակի իրադարձության խաղային մոդելավորումը: Դերային խաղի գործողությունները ծավալվում են այդ խաղի աշխարհում: Այդ աշխարհը կարող է լինել ամբողջովին հորինված, կամ հիմնված լինել ինչ որ գրքի կամ ֆիլմի, կամ մի իրադարձության սյուժեի վրա: Այսպիսի խաղերում շատ հաճախ բացակայում է վերջնական նպատակը և խաղի իմաստը կայանում է այդ խաղային աշխարհի ուսումնասիրումը: Դերային խաղն ունի ուսուցանող, դաստիարակող և պրակտիկ մեծ հնարավորություններ: Այն խոսքային, խաղային և ուսուցման միաժամանակյա գործընթաց է: Հոգեբանների կարծիքով դասապրոցեսում խաղի

մրջոցով ստեղծված խթանումը (խաղային խթանումը) պետք է կիրառվի ճանաչողական, էսթետիկական, հաղորդակցական խթանումների հետ միասին: Խաղի ընթացքում երեխան գտնվում է խոսքային պատրաստականության մեջ, ուշադիր լսում է դաստիարակին և ընկերներին: Անընդհատ կրկնվող բառերը չեն հոգնեցնում ու ձանձրացնում նրան:

4. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴ:

ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Դերային խաղերը գործողության տեսակ են, որի մասնակիցները գործում են ընտրված դերերի շրջանակներում, ղեկավարվում են ընտրված դերի միջավայրի տրամաբանությամբ և գործում են արդեն եղած սյուժեով, կամ հենց իրենք են ստեղծում սյուժեն: Այսինքն, դերային խաղն իրենց ներկայացնում է մեկ կամ մի խումբ անձանց կողմից որոշակի իրադրության խաղային մոդելավորում:

Անհատի վարքի հմտությունների ձևավորման հզոր միջոցներից մեկն է համարվում դերային խաղը: Այն խոսքային, խաղային և ուսուցման միաժամանակյա գործընթաց է: Դերային խաղն ունի ուսուցանող, դաստիարակող և պրակտիկ մեծ հնարավորություններ:

Դերային խաղը իրադրությամբ ղեկավարվող խոսքային վարժություն է, որն ուղղված է խոսքային և հաղորդակցական հմտությունների կատարելագործմանը և օտար լեզվով խոսելու կարողությունների զարգացմանը: Լինելով հաղորդակցման ուսուցման կազմակերպման յուրահատուկ ձև, դերային խաղերը հեշտությամբ են ներմուծվում դասի մեջ, քանի որ այն միևնույն ժամանակ խոսքային, խաղային և ուսումնական գործընթաց է:

Դերախաղը միջոց է կրկնելու, ստուգելու և ամրապնդելու սովորածը: Այն նաև նպաստում է սեփական վարքագիծը գիտակցաբար դրսևորելուն, նոր վարքագծին վարժվելուն և դիտողականության ու հետադարձ կապի հմտությունը զարգացնելուն:

Դերային խաղը կարող է կիրառվել որպես օտար լեզվի ուսուցման մեթոդ տարբեր տարիքի և լեզվի տիրապետման տարբեր մակարդակ ունեցող սովորողների համար: Դերային խաղը կարելի է դիտարկել որպես օտար լեզվով հաղորդակցվելու ամենաճշգրիտ մոդելը, որովհետև այն հանդիսանում է իրականության կրկնօրինակում:

Դերային խաղերի ընտրությունը՝ որպես օտար լեզվի ուսուցման մեթոդ, լուծում է երկու կարևորագույն խնդիր՝ ծառայում է ուսուցման հիմնական նպատակի իրականացմանը և նպաստում սովորողների մոտիվացիային:

Դերային խաղերն օգնում են խոսքային իրադրությունը մոտեցնել բնական միջավայրին, նպաստում են լեզվական նյութի արդյունավետ մշակմանը և գիտելիքների գործաբանական կիրառությանը:

Խաղային իրադրությունը կամ դերային խաղի սցենարը կարող են լինել իրական կամ ոչ իրական: Դերային խաղի նպատակն է այնպես անել, որ սովորողները ինքնադրսևորվեն հնարավորինս ինքնուրույն, ստեղծագործաբար և այնպես, որ այդ գործողությունը նրանց հաճույք պատճառի:

5. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ՓՈԻԼԵՐԸ, ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Դերային խաղի արդյունավետ իրականացման համար կարևոր է ճիշտ և հանազամանորեն կազմակերպել այն : Դրա համար անհրաժեշտ է իմանալ դերային խաղի փուլերը և տեսակները:

4.1. Դերային խաղի փուլերն են՝

1. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ:

Դերային խաղի նախապատրաստումն սկսվում է սցենարի մշակմամբ, իրավիճակի, օբյեկտների պայմանական արտահայտությամբ: Հետո կազմվում է դերային խաղի անցկացման պլանը: Ուուուցիչը պետք է ունենա խաղի իրականացման ընդհանուր նկարագիրը և հստակ պատկերացնի գործող անձանց բնութագրիչ յուրահատկությունները:

2. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ, ԴԵՐԵՐԻ, ՆՊԱՏԱԿԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ:

Այս փուլի ընթացքում ներկայացվում են դերային խաղի թեման, նպատակը, գործող անձանց, լեզվական միջոցները, բառապաշարը, կատարվում է դերերի բաժանում, հակիրճ ներկայացվում է դերային խաղը: Տրվում են նախորոք պատրաստված անհրաժեշտ նյութերը,բացատրվում են խաղի կանոնները: Սովորողները նախապատրաստում են դերը, անհրաժեշտության դեպքում դիմում են ուսուցչին լրացուցիչ բացատրություններ ստանալու համար: Անհրաժեշտ է հետևել սովորողների գործողություններին,

անհրաժեշտության դեպքում լրացուցիչ աշխատանք տանել շուտ ավարտած աշակերտների հետ:

3. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ:

Այս փուլում տեղի է ունենում դերային խաղի իրականացումը: Յուրաքանչյուր սովորող խաղում է իրեն հանձնարարված իրադրությունը՝ կատարելով որոշակի դեր: Այս փուլի ընթացքում ուսուցչի միջամտությունը պետք է լինի նվազագույնը:

4. ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԱԾ ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԸՆԴՀԱՆՐԱՑՈՒՄ

Դերային խաղի ավարտից հետո ուսուցիչն աշակերտների հետ կատարում է ընդհանրացում, սովորողները փոխանակվում են կարծիքներով, ինչը ստացվեց կամ չստացվեց, ինչի շուրջ կարելի է աշխատել: Վերջում ուսուցիչը մատնանշում է գրանցած հաջողությունները, նշում սխալները, կատարվում է գնահատում: Գնահատումը կարելի է իրականացնել հետևյալ կերպ՝

Ա. Ինքնագնահատում

Բ. Գործողության գնահատում դերային խաղը դիտող աշակերտների կողմից

Գ. Ուսուցչի կողմից դերային խաղի գնահատում

5. ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Ա. Նոր տեքստերի կազմում

Բ. Լեզվաբանական աշխատանք սխալների շուրջ

Այս փուլը կարելի է կիրառել նաև որպես տնային հանձնարարություն:

4.2 ԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԵՆ՝

1. Տեղեկույթի փոխանակում

2. Դերային խաղ ըստ սցենարի

3. Միջանձնային հարաբերությունների հաստատում

4. Դերային խաղեր՝ տարբեր խոսքային և ոչ խոսքային գործողությունների կիրառմամբ

Ա. Դիմախաղ: Օրինակ՝ սովորողներին առաջարկվում է դերային խաղ «Գուշակիր բառը», թեմայով: Աշակերտներից մեկը ժեստերի օգնությամբ բացատրում է ուսուցչի կողմից նրա ականջին ասած անգլերեն բառը, իսկ աշակերտները պիտի գուշակեն բառը: Նա, ով առաջինն է գուշակում բառը ստանում է իրավունք բացատրելու հաջորդ բառը: Բացատրությունները

կարող են լինել հայերեն կամ անգլերեն,իսկ անգլերեն լեզվին ավելի լավ տիրապետող աշակերտների դեպքում միայն անգլերեն:

Բ. Դերային խաղ որևէ առարկայի վերաբերյալ

Գ. Հնչյունաբանական դերային խաղ

Դ. Դերային խաղ նկարների վերաբերյալ

Ե. Դերային խաղ տեքստի վերաբերյալ

Դերային խաղեր՝ կիրառված անգլերենի դասերին տարբեր դասարաններում

1. Դերային խաղ <<Քույր-քաղաքներ >>

Սովորողները պետք է զրույց վարեն իրենց հարազատ քաղաքի անգլիական քույր-քաղաքից ժամանած աշակերտի հետ՝ նկարագրելով իրենց քաղաքները՝ համապատասխանաբար ենթադրյալ հայ աշակերտը՝ հայկական քաղաքը, անգլիացի աշակերտը՝ անգլիական քաղաքը:

Խաղը կիրառել ենք 6-րդ, 7-րդ, 9-րդ դասարաններում՝ համապատաս-

խան թեմաներն ուսումնասիրելուց հետո:

Դերային խաղի նպատակն է եղել սովորողներին փոխանցել անհրաժեշտ լեզվական գիտելիքներ, ծանոթացնել երկու երկրների քաղաքակրթությանը, տեղեկություններով փոխանակվել միմյանց քաղաքների վերաբերյալ, միջանձնային հարաբերություններ ձևավորել, նպաստել միջմշակութային հաղորդակցությանը:

2. Դերային խաղ <<Երկվորյակներ>>

Խաղը կիրառել ենք տարբեր դասարաններում:

Աշակերտներից մեկը հարցեր էր տալիս, մյուսը՝ պատասխանում, իսկ երրորդը կրկնում էր նրա պատասխանը՝ ավելացնելով „ես նույնպես„ արտահայտությունը:

Դերային խաղը շատ արդյունավետ է խոսքային նմուշների ուսուցման և ամրապնդման համար: Նաև կարելի կիրառել քերականական հմտությունների ամրապնդման համար՝ հատկապես անկանոն բայերի խոնարհումն ամրապնդելու համար:

3. Դերային խաղ <<Գուշակիր բառը >>

Խաղը կիրառել ենք 8-րդ, 9-րդ դասարաններում:

Աշակերտներից մեկը ժեստերի օգնությամբ բացատրում էր ուսուցչի կողմից նրա ականջին ասած անգլերեն բառը, իսկ աշակերտները պիտի գուշակեին բառը:

Նա, ով առաջինն էր գուշակում բառը, ստանում էր իրավունք բացատրելու հաջորդ բառը: Բացատրությունները կարող են լինել մայրենի լեզվով օտար լեզվի դեպքում և անգլերեն լեզվին ավելի լավ տիրապետող աշակերտների դեպքում՝ անգլերեն լեզվով:

4. *Դերային խաղ <<Ով ով է>>*

Խաղը կարող ենք կիրառել 6-րդ, 7-րդ դասարաններում անձի նկարագրության համար անհրաժեշտ բառապաշարն ուսումնասիրելուց հետո:

Սովորողներին բաժանվում են նկարներ տարբեր մարդկանց, որոնց նրանք պիտի նկարագրեն, իսկ մյուսները պետք է նկարագրությունը համապատասխանեցնելով նկարին՝ գուշակեն, թե ով ով է:

5. *Դերային խաղ <<Քարավան>>*

Խաղը կիրառում ենք բոլոր դասարաններում: Նախատեսված է թեմատիկ բառաբաշարն ամրապնդելու համար:

Դասարանը բաժանում ենք խմբերի: Խմբի անդամներն իրենց պատկերացնում են քարավանի մաս: Առաջարկվել է որևէ թեմա: Քարավանի անդամներից առաջինն ասում է այդ թեմայի շուրջ որևէ բառ, հաջորդը կրկնում է նախորդի ասած բառն ու ինքն ասում իր մտածած բառը: Եվ այսպես շարունակ մինչև վերջին մասնակիցը: Հաղթում է այն խումբը, որի մասնակիցներն ամենաշատ բառերն են ասել:

Բառախաղ <<Արև>>

Խաղը կիրառել ենք բոլոր դասարաններում: Արդյունավետ էր թեմատիկ բառապաշարի ամրապնդման նպատակով: Ուսուցիչը գրատախտակին նկարում է արև, որի կենտրոնում գրում է ցանկալի բառախումբը, օրինակ <<հագուստ>> կամ <<սննդամթերք>>, իսկ աշակերտները արև ճառագայթների վրա գրում են տվյալ բառախմբին առնչվող բառեր: Խաղի նպատակը ոչ միայն թեմատիկ բառապաշարի ամրապնդումն ու հարստացումն է, այլև ուղղագրության ամրապնդումը

6. Բառախաղ <<Տեղավորիր արկղում>>

Խաղը կիրառում ենք տարբեր դասարաններում: Դասարանը բաժանում ենք երկու կամ երեք խմբի: Ուսուցիչը ցույց է տալիս որևէ միջին մեծության արկղ և առաջարկում է անվանել առարկաներ որևէ տառով սկսվող կամ որևէ թեմային առնչվող , որոնք կարելի է տեղավորել տրված արկղի մեջ:

7. Խաչբառեր

Բառախաղերի լավագույն օրինակներից են խաչբառերը, որոնք կարող ենք կիրառել ոչ միայն բառապաշարի ամրապնդման, այլև քերականության ուսուցումը հեշտացնելու նպատակով: Օրինակ՝ սովորողներին առաջարկել ենք խաչբառեր պարզ անցյալ ժամանակաձևում անկանոն բայերի վերաբերյալ կամ ածականների համեմատական աստիճանի վերաբերյալ:

6. Դերախաղի նշանակությունը կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների համար

Մեծ մանկավարժ Սուխոմլինսկին ասել է տարրական դպրոցի մասին.«Տարրական դպրոցը պետք է տա գիտելիքների կայուն շրջանակ, և ոչ միայն տարրական թևը, այլ նաև մյուս օղակները: Ուսուցումը պետք է կապված լինի մտավոր ֆիզիկական, աշխատանքային, գեղագիտական, բարոյական ուժերի, այսինքն բազմակողմանի խաղի հետ, լինի հուզիչ, հետաքրքիր և դառնա մի գիրք, որը երեխան ցանկանա կարդալ»:«Արդեն սովորելը նրանց համար դառնում է հետաքրքիր, գրավիչ, ուր կա խաղի «պայծառ լույսը»»: Խաղը երեխայի մտածողության ազնիվ զգացմունքների ու ձգտումների կենսատու աղբյուրն է : Եթե դիտարկենք խաղը երեխայի ֆիզիոլոգիական տեսանկյունից, ապա այն զարգացնում է երեխայի ֆիզիկական ուժերը, ամրանում են ձեռքերը, ոտքերը, մարմինը դառնում է ճկուն, աչքը` սուր, զարգանում է նաև հնարամտությունը, նախաձեռնությունը և աչքաչափը: ՕՐ- Սպորտով զբաղվող երեխաները ավելի ուշադիր են,աչալուրջ, զգոն և համբերատար: Խաղերը երեխային տալիս են հնարավորություններ, որ նրանք ինքնուրույն շարժուն գործունեություն կատարեն:Երեխան ինքն է գտնում ելքը, դժվարությունները հաղթահարելու համար: Խաղային գործունեությունն իրականացվում է որոշակի տարածության և ժամանակի սահմաններում: Կրտսեր դպրոցում անցկացվում են շարժողական, դիդակտիկ խաղեր, իսկ ավելի բարձր դասարաններում` սպորտային: Խաղն ունի 3 գործառույթ ` 1. Ուսումնական գործընթացը թեթևացնելն ու աշխուժացնելն է, որոնց նպաստում են հեքիաթները, նկարները, 12 2. դերային տարրերը, դրանք պետք է կապել երկխոսություններով, կամ էլ կարդալ դերերով, վարժություններ, խնդիրներ կազմելու

ժամանակ կիրառել, 3. մրցույթային է, իր մրցանակաբաշխություններով: Կարող են լինել օլիմպիադաներ, մրցույթներ: Երեխան մանկուց խաղում է, և որպեսզի առաջընթաց նկատվի պետք է՝

- ընտրել դասին համապատասխան կրթադաստիարակչական խաղեր,
- բովանդակությունը խաղի պետք է համապատասխանի երեխաների հետաքրքրություններին և պահանջմունքներին,
- կարողունան հաղթահարել դժվարությունները, որոնց կօգնեն հիշողությունը, ուշադրությունը, մտածողությունը,
- դասի ճիշտ տեղում խաղը կազմակերպել: Երեխայի ուսումնական գործընթացում մեծ տեղ է տվել խաղին նաև մակարենկոն ասելով. « Երեխան պետք է խաղա, նրան ոչ միայն ժամանակ տալ խաղալու, այլև խաղով հագեցնել նրա ողջ կյանքը»: Խաղի տեսակներն են. 1. մտավոր, շտկողական, շարժուն 2. ուսուցողական, 3. հետաքրքրաշարժ, տրամաբանական: Դիդակտիկ խաղն ունի հետևյալ կառուցվածքը՝
- խաղի ընթացքում յուրաքանչյուր երեխա պետք է ձեռք բերի որոշակի գիտելիքներ, ունակություններ, հմտություններ,
- ձևավորվի և զարգանա անձնային որակներ,
- խաղը պետք է ապահոված լինի դիդակտիկական նյութերով և պարագաներով,
- խաղի ընթացքը հասկանալի բացատրվի, կանոնները նույնպես, 13
- արդյունքները վերլուծվի և օբյեկտիվ գնահատվի, ամփոփվի: Դերային խաղի օրինակ

. Դերային խաղը օգտագործվեց այն ժամանակ, երբ առաջին դասարանում հանգստի ժամին ընթերցվեց հեքիաթը: Ուսուցչուհին ընթերցեց օգտագործելով իր դերասանական կարողությունները, երեխաներին հանձնարարվեց դերերը և կատարվեց դերային խաղը հեքիաթի միջոցով: Այնուհետև դերերը փոխվեցին, այս միջոցով փորձելով պարզել երեխաների ունակությունները: Խաղի միջոցով ամրապնդվում է նաև մաթեմատիկան: Այն կատարվում է այսպես՝ կարդում են խնդիրը և տալիս լուծում, այնուհետև հանձնարարվում է, որ փոխեն պահանջը և այս գործողությունը կատարվում է մի քանի անգամ: Այս կերպ զարգացնելով աշակերտների մտածելակերպը:

Եզրակացություն

Դերային խաղն իրենց ներկայացնում է մեկ կամ մի խումբ անձանց կողմից որոշակի իրադրության խաղային մոդելավորում, որը, հետևաբար, նպաստում է սովորողների միջև համագործակցությանը, միջանձնային և հաղորդակցական հմտությունների ձևավորմանը:

Լինելով իրական իրադրության կրկնօրինակում՝ սովորողները, իրենք էլ չգիտակցելով, ստանձնելով որոշակի դեր՝ ձեռք են բերում տվյալ իրադրությանը բնորոշ անհրաժեշտ լեզվական հմտություններ, բառապաշար, կարողություններ, գիտելիքներ և հմտություններ:

Դերային խաղերի ընտրությունը՝ որպես օտար լեզվի ուսուցման մեթոդ, լուծում է երկու կարևորագույն խնդիր՝ ծառայում է ուսուցման հիմնական նպատակի իրականացմանը և նպաստում սովորողների մոտիվացիային: Իսկ մոտիվացիան ցանկացած գործի արդյունավետության կարևորագույն գրավականն է, առավել ևս ,երբ այն մեծագույն հաճույք է պատճառում, չէ որ ինչպես ասում է Ֆ. Շիլլերը << Խաղի ժամանակ իր սեփական ունակությունները բացահայտելիս՝ մարդն այնպիսի հաճույք է զգում, ինչպիսի հաճույք ,որ զգում է նկարիչը՝ ստեղծագործելիս>>:

Այսպիսով, դերային խաղը իր ուսումնական ու ուսուցողական բովանդակությամբ այնուամենայնիվ խաղ է. *ուրեմն սովորենք՝ խաղալով և խաղանք՝ սովորելով:*

Գրականություն

1. Արեֆիևայի աշխատանքի ձև անգլերենի դասերին. ԻՅԱ-ՅԱՇ, 1988 թիվ 3
2. Օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում հաղորդակցական առաջադրանքների ժիլկին. ԻՅԱ-ՅԱՇ 1992 թիվ 1
3. Կոլեսնիկովի խաղերը օտար լեզուների ուսուցման մեջ. ԻՅԱ-ՅԱՇ 1989 թիվ 4
4. ՀՀ ԿԳՆ, Մասնագիտական զարգացման ձեռնարկ ուսուցիչների համար, Երևան, 2004
5. Maley, A Et A. Duff, Drama Techniques in Language Learning, Cambridge University Press
6. Музыченко О.В. Ролевые игры в обучении иностранному языку в школе Молодой ученый н.7 май-2 2014г., ст. 527-529
7. Петровна А. А. Ролевые игры и их применение на уроках иностранного языка в средней школе ,Санкт-Петербург, 2014